

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

XIV

Nejir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL
KLAUS KREISER

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XIV

İstanbul - 1994

MANİSA MEVLEVÎHÂNESİ

Nuran TEZCAN

Bir süreden beri *Evliyâ Çelebi Seyâhat-nâmesi*'nin Manisa'yı anlatan bölümü üzerinde çalışmaktayım. Burada, sempozyumun konusu çerçevesinde, sadece Manisa Mevlevîhânesi üzerine kaynaklarda bulabildiğim bilgileri aktarmaya çalışacağım.

Evliyâ, *Seyâhat-nâme*'nin IX. cildinde şöyle der: "... *şehrün şark tarafında bir mürtefi^c mesîre-gâh yerde bir âsitâne-i hazret-i Mevlânâ var. aceb teferrüc-gâh mevlevî-hânedir. semâ^c-hânesi ve müte^caddid fukarâ hücreleri ile ma^cmûrdur. zamân-ı kadîmde kenîse imiş. ammâ âb u hevâsı laîf bâğ-ı irem-mişâl bir kân-ı dervîşân yeridir. cümle şehir andan nümâyândır. ve kapusu üzre ta^rrîhi budur: amara bi-^cimâratı hâzihi'z-zâviyati'l-mubâarakati'l-ishâkiyyati'l-amîru al-^câdilu'l-muzaffaru'l-mansûru İshâku bnu İlyâsu sanata sab^cîn va sab^cimi²a ve bu ta^rrîhin altında va ^camarahu al-^cabdu'l-fakîrilâ'llâhi al-ğaniyu al-hâccu ^cUtmânu bnu Amati'llâhi dëyü tahrîr olunmuşdur. ve bu mevlevî-hâne tekyesinden mâ^cadâ cümle ehl-i tarîkûn yetmiş ^caded tekyeleri vardır" (306 no.lu Bağdat Köşkü yazması, varak 36b'den).*

Metinde görüldüğü gibi Evliyâ Çelebi *mevlevî-hânenin* "şehirin doğusunda yüksek bir tepe üzerinde olduğunu, içinde bir semahâne ile çok sayıda derviş hücreleri bulunduğunu, eski bir kiliseden çevrildiğini, tüm şehrin buradan görüldüğünü, bulunduğu yerin güzel ve havadar bir yer olduğunu ve orada pek çok dervişin yaşadığını" yazmaktadır. Manisa (Spiylos) dağının kuzey eteğinde bir tepe üzerine yapılmış olan Mevlevîhâ-

ne, şehrin eski konumuna göre kalenin doğusunda bulunmaktadır. Şehir bugün kuzeye doğru genişlemiş olduğundan bugünkü konuma göre Mevlevîhâne şehrin güneydoğusunda kalmaktadır.

M. Çağatay ULUÇAY ile İbrahim GÖKÇEN'in 1939'da yayınladıkları *Manisa Tarihi*'nde Mevlevîhânedeki "bugün harabesi görülen Mevlevîhâne binası" diye söz edilmektedir.¹ Uzun zaman harabe olarak kaldığı anlaşılan Mevlevîhâne, 1960'larda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.² Onarılmış olduğu dış görünümünden ve çevresinin düzenlenmiş olduğundan anlaşılabilir bir şekilde içi bakımsızdır ve ziyarete kapalı bulunmaktadır. Yani onarımdan sonra yine kendi haline bırakılmıştır. Yalnızca dışından gezilip görülebilmektedir. Önünde eski mezarlığın kalıntısı olarak bir mezar taşı bulunmaktadır. Ayrıca bir de yeni bir mezar bulunmaktadır. Bu yeni mezar, Kurtuluş Savaşından sonra şehrin ağaçlandırılmasında büyük emeği geçmiş olan ve "Manisa Tarzanı" diye tanınan Ahmet Bedevi'ye (ölümü 1963) aittir.

Goodwin'in *A History of Ottoman Architecture* adlı kitabında, Manisa Mevlevîhânesi, sade fakat etkileyici sağlamlıktaki yapısıyla, mükemmel bir müessese olan dervişliğin kapalı cemiyet düzeni ve onun mimariye kuvvetle yansıyan etkileri için açık bir delil olarak gösterilmektedir.³ 14.yy.'da yaptırılmış olan bu Mevlevîhâne, Anadolu'da orijinal yapısı korunabilmiş en eski mevlevîhâne olması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.⁴ Mevlevîhâne'nin belirgin yapı özellikleri şöyle özetlenebilir: Dıştan, ortada küçük bir kubbesi bulunan düz damlı bir binadır. Kareye yakın bir dikdörtgen yapıda olan Mevlevîhâne'nin girişi kuzeydedir. Yerden birkaç basamakla çıkılan teras üzerine kurulmuş olan giriş kısmı yanlardan duvarla çevrilmiştir ve son zamanlarda yapılmış (?) beton direkler üzerine oturan bir sundurması bulunmaktadır. İç yapısı bakımından, zemini kapalı avlulu olan iki katlı bir yapı özelliği taşımaktadır. Kuzey-güney, doğu-batı yönlerinde aydınlanmayı sağlayan pencereleri bulunmaktadır. Semahânenin bulunduğu kubbeli eyvanı esas alan iç plan, kuzey-güney ekseninde simet-

¹ Çağatay ULUÇAY / İbrahim GÖKÇEN, *Manisa Tarihi*, İstanbul 1939, s. 91.

² Hakkı ACUN, *Manisa Mevlevîhanesi, IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 109-124.

³ Godfrey GOODWIN, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 42.

⁴ ACUN, *Manisa Mevlevîhanesi*.

riktir. Dört eyvanlıdır. Semahânenin güneyinde büyük ve ana eyvan bulunmaktadır. Ana eyvanın iki yanında, eyvan derinliğinde iki oda vardır. Semahânenin iki yanında doğu ve batı eyvanları bulunmaktadır. Çilehâne olarak kullanıldığı sanılan bu eyvanlar iki katlıdır. Semahânenin önünde ayrıca küçük bir giriş eyvanı bulunmakta ve bunun her iki yanında da birer oda yer almaktadır. Girişe açılan bu oda ile doğu eyvanı arasında üst kata çıkan bir merdiven bulunur. Üst kat U biçiminde yapılmış bir plan özelliği göstermektedir.⁵ Bina olarak yığma moloz taşından, kemerleri, kubbe ve tonozları tuğladan yapılmıştır. Manisa Mevlevîhânesi, beşik tonozlu yapı özelliği ve plan yakınlığı ile hemen hemen aynı zamanda yapıldığı sanılan Bursa Hüdâvendigâr Câmiine benzemektedir.⁶

Mevlevîhâne'ye ait elde bulunan en eski bilgi Evliyâ Çelebi'nin *Seyâhat-nâme*'de verdiği kitabeye dayanmaktadır. Evliya zamanında giriş kapısı üzerinde yer alan, bugün ise tamamen yok olmuş olan bu kitabeden Mevlevîhâne'nin İlyâs Bey'in oğlu İshâk Bey zamanında ve onun tarafından h. 770'de (1369) yaptırıldığı, mimarının 'Osmân bin Emet olduğu öğrenilmektedir. İshâk Bey, Saruhân Bey'in torunudur ve 1366-1388 yıllarında Manisa'da beylik yapmıştır.

Ancak kaynaklarda, Mevlevîhâne'nin mimarının gerçekten 'Osmân bin Emet olduğu konusunda kuşku bulduğu belirlenmektedir. ULUÇAY, Evliya Çelebi'nin bu adı ters yazmış olabileceğini, doğrusunun Emet bin 'Osmân olması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü bugün kitabesi sağlam olarak duran Manisa'daki Ulu Cami'nin mimarının "Emet bin 'Osmân" olduğu ve Ulu Cami ile Mevlevîhâne'nin aynı zamanda yapıldığı bilinmektedir. Bu nedenle bu binaları yapan kişinin aynı Emet bin 'Osmân olması gerekmektedir.⁷ Buna karşılık, KÖKLÜ' babaların oğullarına kendi babalarının adlarını vermeleri geleneğinden yola çıkarak Evliya Çelebi'deki yazılışın doğru olabileceğini, bunların baba-oğul iki mimar olabileceğini

⁵ Mevlevîhâne'nin planı GOODWIN'de ve ACUN'un adı geçen yazısında verilmiştir. Bu yazılarda ayrıca Mevlevîhâne'nin planı ve yapısal özellikleri hakkında da ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

⁶ GOODWIN, s. 42; ve ACUN a.g.y.

⁷ ULUÇAY / GÖKÇEN, *Manisa Tarihi*, s. 92; ULUÇAY, *Saruhanogulları ve Eserlerine Dair Vesikalar*, İstanbul 1940 (aşağıda *Saruhanogulları* olarak kısaltıldı), s. 133.

ileri sürmektedir.⁸ Evliyâ'nın yazdığına göre, Manisa'ya varmadan önce uğradığı, Hâcî Emet Beğ'in feth ettiği şehir-i Nîf (bugünkü Kemalpaşa)'te onun tarafından yaptırılmış olan Emet Beg Câmî'i'nin mimarı da Emet bin 'Osmân'dır.⁹ "Emet bin 'Osmân"ın çevre kasabalarda da camiler yapan tanınmış bir mimar olduğu düşünülebilir mi?

Mevlevîhâne'ye ait bir vakıfname kaydı bulunmaktadır. Bu da İshak Çelebi Vakfiyesidir.¹⁰ Ne var ki, bu vakfiye kaybolmuş, sonradan Fatih Sultan Mehmet tarafından yeniden düzenlenmiştir. ULUÇAY'ın "608 numaralı 22. mücedded Anadolu defterinin 318-319. sayfalarında Arapça ibare ile yazılı" diye bildirdiği ve h. 866'da (1461) yapılmış olan bu vakıfname istinsahına göre Manisa merkez nahiyelerinden Karaoğlanlı köyüyle birlikte Akçahavlı, Çatakilise köyleri ve tımarları, Şaruhanoğlu İshak Çelebi'nin Manisa'da yaptırdığı Ulu Cami ile Medresesine ve Mevlevîhâne'ye gelir kaynağı olarak verilmiştir.¹¹ Adı geçen köylerde ve çevresinde yapılan çeltik tarımından, bağ ve bahçelerden elde edilecek tüm gelir, Ulu Cami ile Medresesine ve İshak Çelebi'nin özel bir önem verdiği anlaşılan Mevlevîhâne'ye ayrılmıştır. Vakıfnamede, Manisa'ya gelip giden misafirlere, fakirlere, muhtaçlara maddi ve manevi yardım ve hizmet verilebilmesi için Mevlevîhâne'deki görevlilerin seçimi, tayini, görevleri ve ödenekleri konusuna geniş yer verildiği görülmektedir.¹²

Daha sonra h. 1047'de (1637) düzenlenen bir vakıfname ile, İshak Çelebi vakfiyesi, "*fahrû'l-a'yân Saruḥān livāsı kâ'im-makāmu 'Alî oğlu Mahmūd Aga*" tarafından yeniden vakfedilmiştir.¹³ Bu vakıfnamede,

⁸ Nihat KÖKLO, *Saruhanoğulları Devrinde Manisa*, *Manisa Dergisi*, sayı 7 (Nisan 1984), s. 6-22; ACUN, *Manisa Mevlevîhanesi*.

⁹ *Seyâhat-nâme*, varak 32b: *cümleden cemâ'ati çok çârsü içinde Emet Beg Câmî'i tarz-ı kadîmdir. kapısı üzre temdîd olunan târîhi budur: 'âmarahu al-'abdu'l-fakîrî'l-hâccu A m a t i b n 'Utmândır.*

¹⁰ Vakıfname kaydı ACUN'un adı geçen yazısında şöyle verilmiştir: *V(akıflar) G(enel) M(üdürlüğü) Arşivi, Sıra no: 129'da, Manisa ve Nif'de İshak Çelebi Veledi Saruhan Vakfı, H 866 tarihli, Esas 8/1, Sıra 841, Vakfiye Defteri no: 608/1, 1862 Sahife 318/310-327/67.*

¹¹ ULUÇAY / GÖKÇEN, *Manisa Tarihi* s. 33; ULUÇAY, *Saruhanoğulları*, s. 34-36: "İshak Çelebi Vakfiyesinin Türkçesi". (Burada İshak Çelebi Vakfiyesinin Türkçesi tam olarak verilmiştir); GÖKÇEN, *Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar (H 954 -1060)*. Kitap I , İstanbul 1946 (aşağıda *Vakıflar ve Hayırlar* olarak kısaltılmıştır), s. 187-188: "İshak Çelebi Vakfiyesi Özeti".

¹² ULUÇAY, *Saruhanoğulları*, s. 34-36; GÖKÇEN, *Vakıflar ve Hayırlar*, s. 187-188.

¹³ "Mahmud Ağa Vakıfları", GÖKÇEN, *Vakıflar ve Hayırlar*, s. 212.

İshak Çelebi'nin verdiği vakıfnamede adı geçen Karaoğlanlı, Akçahavlı ve Çatalkilise köylerinde artık çeltik tarımının yapılamadığı, bu nedenle vakfa gelir sağlanamadığı, Maḥmūd Ağa'nın bu durumu düzeltmek için kendi gelirinden yirmi bin akçeyi bu işe vakfettiği öğrenilmektedir. Vakıfnamede, paranın kullanılma yöntemi de şöylece belirtilmektedir: Bu para ile tohum alınarak adı geçen köylerde çeltik ziraati yeniden canlandırılacak, elde edilen hasılatın bir hissesi Ulu Cami'ye, üç hissesi Mevlevîhâne'ye olmak üzere Mevlevîhâne'de bulunan fukaranın yiyecek, hırka ve kisve masraflarıyla, Mevlevîhâne şeyhlerinin giderlerine harcanacaktır.¹⁴

Kaynaklarda ayrıca Mevlevîhâne'nin tamiri ile ilgili bilgilere de rastlanmaktadır. Bunlardan birincisi, İshak Çelebi vakfiyesinin mütevellisi olan "Şeyḥ 'Alî Efendi" zamanında 1664'te (*fî 19 şevvâli'l-mükerrem sene 1075*) yapılmıştır. Hassa mimar kalfalarından Yorgaki'ye yaptırılan bu tamirin, Mevlevîhâne'nin doğusunda bulunan odalar, mutfak, kiler, kubbe ve semahâne ile bazı kapı ve pencereleri kapsadığı öğrenilmektedir.¹⁵ İkinci tamir de "eş-Şeyḥ 'Alî Efendi ibn-i Muḥarrem Efendi" zamanında 1682'de (*fî şaferi'l-ḥayr sene 1093*) mimar Ağlıyanu (?) tarafından yapılmıştır. Bu belgeden Mevlevîhâne'nin büyük bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Alt hücrelerle tavanları, cemiyethâne, mutfak ve kubbeleri, dışarıda kapı önündeki kiremit örtülü teras, iç taraftaki sofa, mıtrîbhâne ve semahâne ile bazı kapı ve pencereler onarılıp ayrıca yeni bir kürsü de inşa edilmiştir.¹⁶ Üçüncü tamir yine "eş-Şeyḥ 'Alî Efendi bin el-merḥûm Muḥarrem Efendi" ve vekili olan büyük oğlu "faḥrî'l-müderrişîni'l-kirâm Meḥmed Efendi" zamanında 1693'te (*fî rebî'ü'l-evvel sene 1105*) yine Ağlıyanu tarafından yapılmıştır. Bu da büyük bir onarım olup semahâne içten ve dıştan, şeyh odasının üstü ve doğu tarafında bulunan mutfağın tavanı onarılıp derviş odaları sıvanmış, kapı ve pencereler elden geçirilip yeni tuvaletler yapılmıştır. Mevlevîhâne binasında bugün artık iç ya da dış

¹⁴ "Maḥmud Ağa Vakıfları", GÖKÇEN, *Vakıflar ve Hayırlar*, s. 212-213.

¹⁵ "İshak Bey Mevlevîhanesinin Tamiri Keşfi", ULUÇAY, *Saruhanogulları*, s. 133.

¹⁶ "Ulu Cami ve Mevlevîhanenin Tamir Edildiği ve Yapılan Masarîfin Tesbit Edildiğine Dair", ULUÇAY, *Saruhanogulları*, s. 165.

tezyinata rastlanmıyor, fakat onarıma ilişkin bu belgedeki masraflar arasında nakkaş için verilen paradan da söz edilmiştir.¹⁷

Manisa'da pek çok eserler yaptırmış olan İshak Bey'in, Ulu Cami'nin yanındaki medresenin avlusunda bulunan türbesinin görünüşünden, sanduka ve külahlar üzerinde yeşil çuha ve sarıklar bulunmasından İshak Bey'in kendisinin de mevlevîliğe intisap ettiği, hatta mevlevîliğin, Manisa'ya Şaruhan Bey'le geldiği tahmin edilmektedir.¹⁸

Evliya Çelebi'nin *Seyâhat-nâme*'sinde Mevlevîhâne'ye ilişkin bir iki küçük bilgi daha bulunmaktadır. Evliya Çelebi Manisa'daki ünlü gezi yerlerini sayarken bunlar arasında *Mevlevî-hâne Bâğ*ından söz eder. Etrafında bugün bağ olmadığı halde buraya hâlâ "Mevlevîhâne Bağı" denmektedir.¹⁹ Ayrıca Mevlevîhâne yakınında bulunan "mesîre-gâh"lar olarak *Salıncaklı Tokuz Pınar* ile *Sovucak Pınar Başını* sayar. Ve Manisa halkından söz ederken: *ve nice biñ fukarâları muhibb-i Mevlânâ olmağ ile mevlevî külâhı üzre destâr-ı muhammedî sararlar*, der. Buradan pek çok tekke ve zaviyenin bulunduğu Manisa'da mevlevîliğin çok yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Manisa Mevlevîhânesi "âsitâne"dir. Gölpınarlı, Konya dergâhından sonra Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki on âsitâne arasında Manisa'yı da gösterir. Önem sırası bakımından da birinci derecedeki Karahisar'dan sonra ikinci derecede Manisa ile Halep'i sayar.²⁰ Pakalın ise önem sıralamasını Konya'dan sonra İstanbul, Manisa ve Gelibolu Mevlevîhâneleri olarak yapar.²¹ Her iki sıralamaya göre öteki âsitâneler arasında oldukça önemli bir yeri olduğu anlaşılan Manisa Mevlevîhânesi ve Manisa'daki mevlevîlik geleneği hakkında kaynaklarda oldukça az bilgi bulunmaktadır.

¹⁷ "Mevlevihanenin Tamir Edildiği ve Yapılan Masarîfın Tesbitine Dair", ULUÇAY, *Saruhanogulları*, s. 170-174.

¹⁸ ULUÇAY / GÖKÇEN, *Manisa Tarihi*, s. 92.

¹⁹ *Mevlevihane'nin bulunduğu bu tepenin adı şer'îye sicillerinde "İmâret tepe demekle ma'rûf mevzi"* diye geçmektedir. *Saruhanogulları*, s. 168.

²⁰ Abdâlâki GÖLPINARLI, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 334.

²¹ M. Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, c.2, s. 515.

Manisa'da mevlevîlik geleneği son zamanlarda "Ali Bey Camii" yanındaki binada sürdürülmüştür.²² Bu nedenle bu ilk Mevlevîhâne'den "Eski Mevlevîhâne" diye söz edilmektedir. "Eski Mevlevîhâne"nin Muştafâ Şefîk Efendi'nin şeyhliği döneminde terk edildiği bilinmektedir.²³ Gerek eski Mevlevîhâne'de, gerekse yeni Mevlevîhâne'de oldukça köklü ve yaygın bir mevlevîlik geleneğinin yaşandığı Manisa Mevlevîhânesi "son çelebiler dönemi"nde ayrı bir önem kazanmıştır. 18. yy.'dan itibaren çelebilik makamının mevlevîler tarafından manevi bir saltanat makamı olarak kabul edilmesi dolayısıyla Osmanoğullarındaki gelenek benimsenerek Konya'daki çelebi'nin yerine geçecek olan çelebi, önce Manisa'ya şeyh tayin edilmiştir.²⁴

Son çelebiler döneminden Hemdem Çelebi'nin oğlu olan Fahrü'ddîn Çelebi'nin daha önce Manisa şeyhi olduğu bilinmektedir. 1881'de Konya'da Şadrü'ddîn Çelebi'nin ölümü üzerine Manisa'dan gelerek Konya'ya çelebi tayin edilmiştir.²⁵ Bundan sonraki çelebilerin de Manisa'da şeyhlik yapıp yapmadıklarını elimdeki kaynaklar belirlemeye yeterli değildi. Ancak bu dönemde Manisa Mevlevîhânesi ile Konya Mevlevîhânesi arasında çok sıkı bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır.

Esasen Manisa Mevlevîhânesi 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren *Mevlânâ* soyuna geçmiştir. Bu soydan gelen ilk şeyh "eş-Şeyh °Alî Efendi b. Muhtarrem Efendi"dir.²⁶ *Esrâr Dede Tezkiresinde* 18. yüzyılın başında Manisa Mevlevîhânesinde şeyhlik yapmış olan Nakşî °Alî Dede ile Manisa *şer'îye sicillerinde* adı geçen Şeyh °Alî Efendi aynı kişi olmalıdır. *Tezkirede* Ferrüh Çelebi torunu Şâh Çelebi soyundan Bayrâm Çelebi soyundan Nakşî °Alî Dede diye verilmiştir.²⁷ Böylece Nakşî °Alî Dede'nin, Konya çelebilerinden Ferrüh Çelebi (öl. 1591, çelebilik süresi 1561-1591) soyundan geldiği anlaşılmaktadır.

²² ULUÇAY / GÖKÇEN, *Manisa Tarihi*, s. 92.

²³ Keşfi KARADANIŞMAN, *Manisa Tarihî Eser ve Kitabeleri, Manisa Turizm Derneği yay., s.4.*

²⁴ GÖLPINARLI, s. 278.

²⁵ GÖLPINARLI, s. 177.

²⁶ ULUÇAY, *Manisa Ünlüleri*, Manisa 1946, s. 91; ULUÇAY, *Saruhanogulları*, s. 130, 134, 143, 145, 165, 166, 168.

²⁷ *Esrâr Dede Tezkiresi*, kütüphanemde bulunan yazma v. 189b; °ALİ ENVER, *Semâ'-hâne-i Edep*, İstanbul 1309/1891, s.213.

Şeyh °Alī Efendi'nin ölümü (h. 1114/1702-3)²⁸ üzerine yerine büyük oğlu eş-Şeyh Mehmed Efendi²⁹/Mehmed Luṭfī Efendi³⁰ geçer. 18. yüzyılda Manisa'da yetişen bilginlerin başında gelen Mehmed Luṭfī Efendi, aynı zamanda müderris ve şairdir. *Esrār Dede Tezkiresinde* adı Nakşī °Alī Dede'nin oğlu Luṭfī Mehmed Dede olarak geçer ve onunla ilgili olarak şu bilgiler verilir: Vezīr-i a°zam İbrāhīm Paşa, Peçevī Ahmed Dede'nin ölümü üzerine kendisini Yenikapı Mevlevihânesine şeyh tayin eder. Fakat kendisi münzevi tabiatlı olduğu için bunu kabul etmeyip istifa eder, yaşamının sonuna değin Manisa'da şeyhlik yapar (öl. h. 1150/1737).³¹

Bu iki şeyh, °Alī Efendi ile oğlu Mehmed Luṭfī Efendi'nin vekilliği zamanında daha önce belirttiğimiz gibi Mevlevihâne binası esaslı bir onarımdan geçirilmiştir.

Uluçay, *mahkeme-i şer'îye sicillerine*³² dayanarak aynı soydan gelen bundan sonraki şeyhleri şöyle belirler:

Şeyh Mehmed Luṭfī Efendi'nin yerine oğlu °Osmān Efendi mütevellî ve post-nişin olur. Şeyh °Osmān Efendi'nin yerine oğlu Bahāü'ddīn Efendi geçer. Şeyh Bahāü'ddīn Efendi Manisa'da yetişen mevlevî şeyhlerinin en zenginlerindedir ve bu dönemde şehirde meydana gelen birçok olaya adı karışmıştır. Şeyh Bahāü'ddīn Efendi'nin ölümü üzerine şeyhliğin sırayla yine bu soydan gelen Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh °Osmān Efendi, Şeyh Muştafā Efendi, Şeyh Muştafā Şefīk Efendi'ye geçtiği görülür. Şeyh Muştafā Şefīk Efendi bu aileden son mevlevî şeyhidir. Bundan sonra mütevellilik amcazadesi Muştafā Efendi'ye geçer.

1881'de Manisa'dan Konya'ya tayin edilen Fahrü'ddīn Çelebi'den sonra Manisa'da Halīm Çelebi ve Murtażā Çelebi'lerin şeyhlik makamında buldukları bilinmektedir. Ancak Murtażā Çelebi, başarısız yönetiminden ötürü Konya Çelebiliği tarafından azledilir ve yerine Celalü'ddīn Çelebi

²⁸ ULUÇAY, *Manisa Ünlüleri*, s. 92.

²⁹ *Saruhanoğulları*, s.168, 171, 177.

³⁰ *Manisa Ünlüleri*, s. 92.

³¹ *Esrār Dede Tezkiresi*, v. 189a; °ALİ ENVER, s. 213; *Manisa Ünlüleri*, s. 92'de ölüm tarihi 1139/1726 olarak verilmiştir.

³² *Manisa Ünlüleri*, s. 92-93.

getirilir. Celālî'ddîn Çelebi Manisa'daki son şeyhtir, tekkelerin kapatılışına değin (1925) şeyhlik yapar.³³

Manisa'da ayrıca birçok mevlevî şairler de yetişmiştir. *Esrâr Dede Tezkiresinde* bu dönemin tanınmış Manisalı mevlevî şairi olarak °Attâr Birrî bulunmaktadır. Birrî, Nakşî °Alî Dede ile Luţfî Dede'nin sohbetlerine nail olmuş, onlar zamanında mevlevîliğe intisap etmiştir. Eski Mevlevîhâne'de tezkiye-i nefis ederek ehlileşmiştir.³⁴ °Arifâne tarzda yazdığı şiirleriyle dikkati çeken Birrî'nin düzenlenmiş bir divanı ve *Bülbülüyye* ya da *Bülbül-nâme* adlı bir eseri bulunmaktadır (öl. h. 1128/1715).³⁵

Birrî'den başka bu *tezkirede* Manisalı mevlevî şair olarak XVII.yy.'dan Kāmili'nin adı geçmektedir. Kāmili, Derviş Ahmed-i Mevlevî olarak tanınmıştır (öl. h. 1068 /1657).³⁶

Bunlardan başka °ALİ ENVER'in *Semâ'-hâne-i edeb'*inde Manisa'da ve çevresindeki kasabalarda yetişmiş Ferrühî, Lālî, Nehcî, Derünî gibi tanınmış mevlevî şairlerden söz edilmektedir. Bunların da Manisa Mevlevîhânesiyle yakın ilişkide bulunmuş olmaları gerektiği akla gelmektedir, ancak şimdilik bu ilişkileri kanıtlayacak bilgiye sahip değiliz.

³³ Keşfi KARADANIŞMAN, s.6

³⁴ *Esrâr Dede Tezkiresi*, v.34b.

³⁵ *Esrâr Dede Tezkiresi*, v. 34b; °ALİ ENVER, s. 18; Güler GÖNÜLTAŞ, *Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu*, Manisa 1986, no: 46, no: 69.

³⁶ *Esrâr Dede Tezkiresi*, v. 188b; °ALİ ENVER, s. 211.